

Tu BiSvát – ünnep vagy szokás?

Ellentétben a széles körben elterjedt elképzeléssel, *Tu BiSvát* különleges napja nem sorolható sem a tórai, sem a rabbinikus ünnepnapok közé.

Akkor miért is „ünnepeljük”?

„Négy¹ újév van.

Niszán hónap 1-jén van a **királyok** és ünnepek új éve.

Elul hónap 1-jén van az **állatok tizedelésének** új éve. Rabbi Elázár és Rabbi Simon szerint **Tisri** hónap 1-jén.

Tisri hónap 1-jén van az **évek, a hetedik évek [smitá], az ötvenedik évek [jovél], az ültetés és a zöldségek** új éve.

Svát hónap 1-jén a **fa** új éve Bét Sámáj szavai szerint. Bét Hilél azt mondja: 15-én.”

(Misna, Ros Hásáná 1:1)

Tu BiSvát szó szerint nem más, mint Svát hónap 15-e (a *tu* szócska a 15-ös szám leírása héber betűkkel). Ez tehát az egyetlen az itt felsorolt „újévek” közül, ami nem a hónap 1-jére esik.

Ez azért is érdekes, mert ha megnézzük az imáink rendjét, akkor az egyetlen eltérés, amit Tu BiSvát napján tapasztalunk, az az, hogy nem mondjuk el a *Táchánunt*, vagyis a csendes imánk után mondott fohászokdó szakaszt.

Ez a kérésekkel és érzelmes panaszokkal sűrűn ellátott rész általában azokon a napokon szokott elmaradni, amik valamivel ünnepélyesebbek a többinél. Tórai vagy rabbinikus ünnepnapokon azonban nem ez az egyetlen változás.

A jelentősebb ünnepnapokon mind az Ámidában, mind az étkezés utáni áldásban megjelenik a *Jáále vejávo* („szálljanak fel imáink”) betoldás, míg Chanuka és Purim napjaiban szintén e két imában *Ál hániszim* betoldást mondunk („a csodákért és a megmenekülé-

Impresszum

Az *omek* szó jelentése: *mélység*. Elgondolkodtató, inspiráló, a tórai és rabbinikus irodalomból építkező témák, üzenetek, napjaink számára.

Kiadó: Bét Jehuda Közösség • **Székhely:** 1084, Budapest, Scheiber Sándor u. 2. • **Felelős kiadó-szerkesztő:** Szántó-Várnagy Binjomin • **Rajz:** Farnadi-Jerusalmi Temima • **Terjesztés:** Vida Ákos • **Megjelenik** 150 példányban.

ISSN 3058-051X (Nyomtatott)

ISSN 3058-0609 (Online)

1 Első pillantásra ez soknak tűnhet. A Talmud azonban néhány oldallal később még többet sorol fel (ld. Ros Hásáná 7b).

sért”). Szintén gyakran jelzi egy nap ünnepi jellegét a *Hálél*, vagyis a dicsérő zsoltárok (113-118. zsoltár), melyeket a reggeli ima hangos ismétlése után szoktunk elmondani.

Tu BiSvát azonban (akárcsak például *Lág BáOmer*) nem attól válik különlegessé, amit mondunk, hanem attól, amit *nem* mondunk.

Ha megnézzük a fenti misnát a négy újévvel, azt láthatjuk, hogy a négy újév egyikén sem mondjuk el a Táchánunt. Hiszen az összes többi nap a hónap 1-jére esik, amikor – újhold révén – egyébként sem mondanánk.

Így lényegében azáltal, hogy Tu BiSvát napján sem mondjuk el, azt mintegy egy szintre hozzuk a többi újévvel.

További érdekes megfigyelés a misna szövegében, hogy a négyféle újév a Teremtés négyféle szintjét újítja meg.

Már a kora középkori zsidó bölcselek is használták ezt az – elsőként talán Arisztotelész² által – lejegyzett rendszert:

1. **Domém** [hallgató] – élettelen tárgyak.

2. **Coméách** [növekedő] – növények. Ahogyan a magyar megnevezés is jelzi, az élet jele ezeknél az, hogy növekedésre képesek.

3. **Cháj** [élő] – állatok. Szemben a növényekkel, mozgásra is képesek.

4. **Medábér** [beszélő] – emberek.

A misna négyféle újévből pedig az első, legalacsonyabb szint kimarad, míg a második szintet két különböző újévben is megtalálhatjuk.

Tisri 1-je a zöldségek, azaz földön növő, valamivel alacsonyabb szintű termények újéve, míg **Svát 15-e** a gyümölcsöké, melyek a fán nőnek. Ez a mintázat folytatódik szabályszerűen: **Elul 1-je** az állatoké, míg **Niszán 1-je** az embereké („királyoké”).

Akkor honnan ered az a szokás, hogy ilyenkor többféle – némelyek szerint éppen 15-féle – gyümölcsöt szoktunk enni?

Legkorábban ezt a fogalmat a 16. századi Cfáton élt kabbalista bölcsek, *Jichák Luria rabbi*, azaz Árizál (1534-1572) tanítványai körében találhatjuk meg³.

Ezért aztán ha valami miatt nem sikerül az embernek ezt a szokást tökéletes formájában megtartania, attól még ne érezze azt, hogy valamiféle nagy bűnt követett el. Inkább tekintse a napot olyan lehetőségnek, mely által megerősítheti a kapcsolatát hagyományunkkal.

Egy fontos leckét tanít erről a témáról a Talmud, éppen az egyik első híres (vagy hírhedt) fa kapcsán, a tiltott gyümölcs fájáról:

„Chizkijá mondta: honnan tudjuk, hogy mindenki, aki hozzátesz, az valójában elvesz? Ahogyan írva van: 'Azt mondta az Örökkévaló, hogy ne egyetek belőle, és ne is éretetek hozzá.'” (Szanhedrin 29a, Mózes 1., 3:3 alapján)

Ezt a mondatot felelte ugyanis Chává [Éva] a kígyó kísértésére, aki megpróbálta őt rávenni arra, hogy fogyasszon a gyümölcsből. Chává „hozzátett” ahhoz a parancshoz, ami

2 A nem zsidó bölcselek műveiben *Scala naturae* néven találhatunk némileg hasonló koncepciót.

3 A Tu BiSvát széder fogalmáról nem találunk említést az Árizál tanítványainak írásaiban. Az első leírást az 1728-ban közzétett *Birkát Élijáhu* c. könyvben találhatjuk, mely megerősíti, hogy az Árizálhoz köthető a gyümölcsévés szokásának bevezetése – noha a teljes szédert nem ő, hanem Mose Hagiz rabbi (1671-1750) vezette be. Ld. *Origins and Secrets of the Tu B'Shevat Seder*, 2021. január, *MayimAchronim.com*.

csak annyit mondott, hogy nem szabad enni a gyümölcsből.

Rási megmagyarázza, hogy a kígyó kihasználta ezt, és elérte, hogy hozzáérjen a fához. Majd azt mondta neki: „látod, hogy hozzáértél, és mégsem haltál meg. Akkor sem fogsz meghalni, ha eszel belőle!”

Így tanítanak minket a Talmud bölcsei arra, hogy igyekezzünk tanulmányozni a törvényeink, szokásaink forrását, és tegyünk különbséget a tórai, a rabbinikus törvények és a szokások között.

Ne mondjuk a szokásra, hogy törvény, sem a rabbinikus törvényre, hogy tórai.

Mindezzel együtt, a Tu BiSvát valóban egyike azon kiváló alkalmaknak, amikor meg-

újulhatunk, felfrissíthetjük a lelki életünket és a Teremtővel való kapcsolatunkat.

Kétségkívül a napnak kiemelkedő jelentősége van. Egyrészt azért, mert már a fent idézett misna is említi a fontosságát. Másrészt pedig azért is, mert ezen a napon világszerte zsidók százezrei emlékeznek meg róla, ilyen vagy olyan formában.

A mi közösségünkben is igyekszünk a magunk módján ezt megtenni. Tu BiSvát reggelén az idén összegyűlünk az ima után egy közös reggelire, melyen gyümölcsök is megjelennek, valamint zenével és tanulással teszünk azért, hogy ne csak testileg, hanem lelkileg is erősödjünk és erősítsük egymást!

HALACHA

Gyümölcsök, étkezések, és a mindennapi száz áldás

A zsidó életvitel egyik legfeltűnőbb jellegzetessége az, hogy igen gyakran mondunk áldásokat. A hagyomány szerint maga Dávid király vezette be, hogy mindnyájan mondjunk 100 áldást⁴, minden nap (*ld. Menáchet 43b, Bámidbár Rábá 18, Sulchán Áruch OC 46:3*).

Szinte bármit is eszünk vagy iszunk, áldást mondunk előtte vagy utána.

Ha azonban mindezt egy étkezés keretein belül tesszük, akkor általában elegendő azt a kenyérre építenünk: kezet mosunk (természetesen áldással), majd áldást mondunk a kenyérre, eszünk belőle, és az étkezés végén elmondjuk az *étkezés utáni áldást (bencsolás vagy Birkát HáMázon)*.

Ezzel mentesítettünk számos egyéb ételt, melyek az étkezés közben kerültek terítékre.

Mindez számos gyakorlati kérdést felvet, ha valaki – például éppen Tu BiSvát alkalmából – gyümölcsöket és kenyérrel együtt lakomát is szeretne fogyasztani.

Némely ételeket ugyanis mentesít a kenyér, másokat azonban nem. Még összetettebbé teszi a helyzetet, hogy előfordulhat, hogy csak az utóáldás alól mentesít az étkezés, de az előáldás alól nem.

Végül pedig: éppen a mostani hetiszakaszban olvasunk arról, hogy nem említhetjük hiába a Teremtő nevét. Ez ugyanis a harmadik parancsolat, amit a két kőtáblán megkaptunk (*ld. Mózes 2., 20:6*).

⁴ Első pillantásra azt gondolhatjuk, hogy ez teljesíthetetlen követelmény. A valóság azonban az, hogy ha elmondjuk a napi három imát, és éljük az életünket, kisebb és nagyobb étkezésekkel, valamint a mosdó használata után elmondott *áser jácár* áldással, akkor igen könnyű ennyi áldást elmondani. Többféle kiszámolás közül az egyik megtalálható a *Halachipedia.com: Making One Hundred Brachot Daily* oldalán (*Misna Berura 46:14 alapján*).

Mind a Talmud, mind a Sulchán Áruch megfogalmazza azt, hogy ha egy *hiábavaló áldást [bráchá levátálá]* mondunk el, azzal éppen ezt a parancsolatot szegjük meg (ld. *Beráchot 33a, Sulchán Áruch OC 215:4*).

Más forrásokból azonban úgy tűnik, hogy ez a tilalom valójában rabbinikus, és a rabbik mintegy „rátámasztották” [*ászmáchtá*] erre a tórai elvre (ld. *Ritvá, Pné Jehosúa / Beráchot 33a, Toszfot Ros Hásáná 33a*).

E két álláspont közötti kompromisszum szerint valóban tórai elvvel kerül szembe az,

aki hiába mond áldást, de az nem a Tízparancsolatban áll, hanem Mózes 5. könyvében (ld. *Mágén Ávráhám 215:6, Temurá 4a alapján*):

„Örökkévaló Istenedet féld, és Őt szolgál” (Mózes 5., 10:20).

Vitát találunk a rabbik között arról, hogy vajon szabad-e kifejezetten azért „szaporítanunk” az áldásokat, hogy elérjük az aznapi száz számot, például azáltal, hogy utóáldást mondunk az egyik gyümölcsre, majd újabb előáldást a következőre (ld. *Mágén Ávráhám 215:6, Máhácit Hásekel 290:1*).

Időpontok Budapesten:

Gyertyagyújtás **péntek este:** 16:01 és 16:47 között.

Szombat kimenetele: 17:55.

A *Smá Jiszráelt* olvassuk el legkésőbb szombat reggel 9:23-ig.

A zsinagógában **péntek este** 17:30-tól tanulunk, 18:00-tól imádkozunk. 19:00-tól különleges kidus, Tu BiSvát tiszteletére gyümölcsökkel. **Vendég:** Novák Attila, történész, Izrael-szakértő.

Hétfő és csütörtök reggel 8:00-kor imádkozunk a *Rumbach utcai zsinagógában*.

Szerda reggel 7:30-kor imádkozunk a *Bét Jehuda zsinagógában*.

Szombat reggeli imák a Bét Jehuda zsinagógában február hónapban:

Február 8-án, *Besálách* szombatján és
Február 22-én (**jövő héten!**), *Mispátim* szombatján 9:00-kor.

Sábát sálom! Gut sábesz!

Az OMEK MAGAZIN IV. évfolyam 17. számát

Daniel Hirsch adományozta

Jekutiél Mose ben Jichák

nagypapája emlékének szentelve, akinek Svát hónap 16-án van a 28. jorcájtja.

Legyen a tanulásunk, inspirációnk a lelke felemelkedésére!